

Kresťanský socialista, publicista a administrátor katolíckych ľudových časopisov Eduard Krajňák

Marek Rímsky

<https://doi.org/10.54937/nhe.2025.14.2.63-77>

Eduard Krajňák as a christian socialist, publicist and administrator of catholic popular journals

Abstract: *This study explores the emergence and development of Christian socialism in Upper Hungary (present-day Slovakia) from the late nineteenth century to the interwar period, focusing on the intellectual, ecclesiastical, and political contexts that shaped this movement. Although early historiography – represented by scholars such as Peter Zelenák, Milan Katuninec, and Jakub Štofaniák – outlined the ideological roots and institutional framework of Christian socialism, less attention has been paid to its secondary figures. One of these, Eduard Krajňák (1848 – 1924), a Bratislava grammar school teacher, embodied the interconnection between Catholic social thought, Slovak national consciousness, and the socio-political mobilization of the early twentieth century. Drawing from biographical and textual analyses, the paper examines Krajňák's engagement with social and national issues, his advocacy for a Slovak Christian-socialist movement, and his complex relationship with contemporary socialism and nationalism. His prolific journalistic output – particularly in *Náše Noviny* and *Sv. Adalbert (Vojtech)* – reveals both his dedication to Catholic social reform and his adoption of the antisemitic rhetoric prevalent in Central European Christian-socialist circles influenced by Karl Lueger. The study situates Krajňák within broader European currents of Catholic social activism initiated by thinkers such as Wilhelm Emmanuel von Ketteler and institutionalized after *Rerum novarum* (1891), while also highlighting his role in shaping Slovakia's Christian-socialist press, associations, and political aspirations during the transition from the Kingdom of Hungary to Czechoslovakia. Through his writings and organizational work, Krajňák contributed to the articulation of a distinctly Slovak variant of Christian socialism – rooted in Catholic doctrine, responsive to modern social challenges, and intertwined with national and cultural identity.*

Keywords: *Catholic social thought, Christian socialism, Eduard Krajňák, Slovak national movement.*

Úvod

Na začiatku 90. rokov 20. storočia historik Peter Zelenák v prehľade politických strán pôsobiacich na Slovensku pri hesle o Krajinskej kresťansko-socialistickej strane naznačil,

že téma kresťanského socializmu v Uhorsku a konkrétnejšie v Hornom Uhorsku, teda na území dnešného Slovenska, je doteraz neprebádanou oblasťou.¹ Až vyše desať rokov sa neskôr kresťanskému socializmu venoval Milan Katuninec v publikácii *Kresťanské robotnícke a odborové hnutie na Slovensku*² a o ďalších desať rokov sa touto témou vo svojej knižne vydanéj dizertácii zaoberal Jakub Štofanič, v ktorej však väčšiu časť tvorí analýza vzniku a ďalšieho pôsobenia sociálneho katolicizmu z celkového európskeho pohľadu a situáciu na Slovensku rozoberá dohromady len na niekoľkých stranách.³ Aj vďaka týmto prácam poznáme ideové a ideologické pozadie vzniku kresťanského socializmu, jeho inšpiračné zdroje, významné osobnosti i tlačové orgány a zásluhou toho môžeme na pozadí biografického výskumu skúmať aj vedľajšie či okrajové postavy tohto hnutia na Slovensku. Jednou z takýchto postáv bol bratislavský stredoškolský učiteľ Eduard Krajňák (1848 – 1924). Pohľad na časové ohraničenie jeho života nám prezrádza, že sa mohol zúčastniť zrodu kresťanského socializmu a v skutočnosti aj zasiahol do budovania jeho štruktúr najprv v Hornom Uhorsku a potom v Československu. Ukážeme si, ako sa myšlienky kresťanského socializmu prejavovali v publikačných aktivitách Eduarda Krajňáka, najmä v jeho článkoch uverejňovaných v novinách a časopisoch, a to aj v takých, v ktorých vykonával administráciu alebo redakciu.

Prínosom výskumu je jeho príspevok k doplneniu doteraz málo prebádanéj historiografie kresťanského socializmu v Uhorsku a na Slovensku, ktorá bola donedávna spracovaná iba v náčrtoch. Významne rozširuje poznanie o sociálnom katolicizme prostredníctvom biografického výskumu Eduarda Krajňáka – doposiaľ opomínanej, no dôležitej postavy slovenského kresťansko-sociálneho hnutia. Na základe jeho publicistickej, redaktorskej a politickej činnosti výskum zároveň dokumentuje, ako sa idey kresťanského socializmu udomácnili v slovenskom prostredí a aký mali vplyv na formovanie spoločenského a politického diskurzu začiatkom 20. storočia.

Začiatky kresťanského socializmu v Uhorsku

V 19. storočí prebiehala modernizácia vo všetkých sférach spoločnosti a neobišla ani hospodárstvo. Budoval sa priemysel, krajiny sa industrializovali a urbanizovali. V dôsledku týchto zmien vznikala robotnícka trieda, ktorá sa čoraz častejšie dostávala do pozornosti v súvislosti s vyvstávajúcimi sociálnymi otázkami. Ruka v ruke s modernizáciou a na jej pozadí prebiehala sekularizácia spoločnosti, na ktorú musela reagovať aj cirkev, nachádzajúca silnú konkurenciu pri riešení sociálneho postavenia robotníctva v sociálno-demokratických stranách a ideologicky sa vyhraňovala aj voči liberalizmu.

Kresťanský socializmus na Slovensku sa formoval v širšom kontexte rozvoja sociálneho katolicizmu v Rakúsko-Uhorsku od polovice 19. storočia. Impulz priniesla čin-

¹ ZELENÁK, Peter. Krajinská kresťansko-socialistická strana. In LIPTÁK, Ľubomír (ed.). *Politické strany na Slovensku 1860 – 1989*. Bratislava: Archa, 1992, s. 151.

² ŠTOFANIČ, Jakub. *Medzi krížom a kladivom. Recepcia sociálneho myslenia v katolíckej cirkvi v prvej polovici 20. storočia*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2017.

³ KATUNINEC, Milan. *Kresťanské robotnícke a odborové hnutie na Slovensku*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2006.

nost' nemeckého kňaza Adolpha Kolpinga, ktorý v Prahe zakladal spolky katolíckych tovarišov pre robotnícku mládež (1852). Podobné iniciatívy sa postupne rozšírili aj do Uhorska. Silný vplyv mal aj biskup Wilhelm Emmanuel von Ketteler so svojou prácou *Die Arbeiterfrage und das Christentum* (1864), v ktorej zdôraznil význam spravodlivej mzdy, družstevníctva a prekonávania triednych rozdielov na kresťanskom základe. Na idey Kettelera a ďalších mysliteľov (Karl von Vogelsang, René de la Tour du Pin, Frédéric Le Play) nadviazala generácia mladých katolíckych intelektuálov a kňazov, ktorá rozvíjala kresťansko-sociálne hnutie.

Významný zlom priniesla encyklika *Rerum novarum* pápeža Leva XIII. (1891), ktorá sa stala základom oficiálneho sociálneho učenia cirkvi. Jej text bol výrazne ladený proti socializmu a liberalizmu. Aj keď reakcie v rámci rakúsko-uhorskej hierarchie boli rozpačité, dokument otvoril cestu k zakladaniu katolíckych robotníckych spolkov, odborov a strán. V Uhorsku sa situácia vyvíjala s oneskorením, preto Lev XIII. vydal encykliku *Constanti Hungarorum* (1893), ktorá priamo vyzvala cirkev na podporu sociálnych aktivít. Výsledkom bolo založenie Ľudovej strany v Budapešti (Néppárt, 1895), pričom sa v jej rámci vyprofilovalo aj kresťansko-sociálne krídlo. Na území Slovenska sa najvýznamnejším centrom kresťanského socializmu stala Banská Bystrica, kde od konca 80. rokov pôsobili Kresťansko-sociálny spolok a Kresťanskí tovariši s vlastným spolkovým domom. Ich činnosť mala najmä kultúrno-osvetový charakter, no zároveň pripravila pôdu pre vznik Kresťansko-sociálnej strany Uhorska (1907), ktorú od roku 1910 viedol Sándor Giesswein.

Slovenskí kňazi ako Arnold Bobok, neskôr aj Andrej Hlinka či Jozef Tiso, často využívali sociálne témy pri organizovaní robotníctva a ako nástroj politickej mobilizácie. V tomto období sa spájala sociálna agenda s národnou otázkou, čo prispelo k rastu významu kresťansko-sociálneho hnutia v slovenskom politickom živote. Aj keď katolícke spolky nedosiahli členskú základňu porovnateľnú so sociálno-demokratickými organizáciami, predstavovali dôležitú alternatívu a vytvorili rámec pre prepojenie sociálneho učenia cirkvi s politickým a spoločenským dianím na Slovensku. Do roku 1918 sa kresťanský socializmus stal etablovanou súčasťou verejného života, čerpajúc zo sociálneho učenia cirkvi, ale prispôbený špecifikám slovenského prostredia a jeho národným a sociálnym potrebám.⁴

Eduard Krajňák ako kresťanský socialista

Spišskohrušovský rodák Eduard Krajňák vyrastal v Markušovciach v rodine učiteľa na miestnej ľudovej škole, o ktorej sa dá predpokladať, že bola rímskokatolíckou školou.⁵ Jeho otec Jozef Krajňák sa na svoje povolanie pripravoval v Učiteľskom ústave v Spišskej

⁴ ŠTOFANÍK, Jakub. Sociálny katolicizmus a sekularizácia. In *Forum Historiae*, 2015, roč. 9, č. 1, s. 77 – 91.

⁵ Dedukujeme tak na základe štatistik z roku 1876, kedy bolo v Spišskej župe 214 cirkevných ľudových škôl oproti 15 ľudovým školám, ktorých zriaďovateľom bola obec. BOKES, František. Príspevok k uhorskej školskej politike v rokoch 1848 – 1918 so zreteľom na Slovákov. In *Historický časopis*, 1955, roč. 3, č. 3, s. 387.

Kapitulé, ktorý úspešne absolvoval v roku 1843.⁶ Ľudovú školu v Markušovciach navštevoval aj malý Eduard, no základné vzdelanie ukončil na Rímskokatolíckej Ľudovej škole v neďalekej Spišskej Novej Vsi (1859). Aj ďalšie jeho kroky za štúdiom smerovali na cirkevné školy, najprv na rímskokatolícke gymnázium v Levoči a neskôr na cisterciánske gymnázium v Jágri, na ktorom stredoškolské vzdelanie ukončil maturitou (1867). Je zrejmé, že mladého Eduarda Krajňáka celé detstvo a mladosť formovalo katolícke prostredie. Z obdobia jeho univerzitných štúdií v Pešti a vo Viedni, kde študoval klasické jazyky, nám chýbajú informácie zachytávajúce jeho duchovný život.⁷ Po úspešnom absolvovaní univerzitetnej skúšky v už spojenej Budapešti v roku 1873 sa rozhodol presťahovať sa do Prešporku, kde v tom istom roku na konci augusta nastúpil ako učiteľ klasických jazykov na rímskokatolícke gymnázium (dnes Gymnázium Grösslingová v Bratislave), na ktorom pôsobil až do konca svojho pracovného života v roku 1907, kedy musel odísť do predčasného dôchodku.

Eduard Krajňák

Múzeum mesta Bratislavy, Literárny fond, autorka reprodukcie: Ľudmila Mišurová

⁶ MIŠKOVIČ, Alojz. *Pamätník 110 ročnice založenia Rímsko-katolíckeho učiteľského ústavu v Spišskej Kapitule. 1819 – 1929*. Spišská Kapitula; Trnava: Rímsko-katolícky učiteľský ústav v Spišskej Kapitule; Spolok Sv. Vojtecha, 1931, s. 164.

⁷ O Krajňákovom štúdiu na gymnáziách i univerzitách pozri RÍMSKY, Marek. Študentské roky Eduarda Krajňáka. In *Historicko-pedagogické fórum*, 2023, roč. 12, č. 1 – 2, s. 26 – 37.

Krajňák bol v osobnom a písomnom kontakte s mnohými významnými osobnosťami slovenského katolíckeho hnutia. Nie je nám známe, ako a kedy do tohto prostredia vkročil, čo bolo podnetom tohto vstupu a čo, alebo kto ho vyvolal. Môžeme len predpokladať, že iniciatíva pri získavaní kontaktov vychádzala z Krajňákovej strany. Svoje vierovyznanie mohol preukazovať slobodne, to však neplatilo o jeho identifikovaní sa so slovenskou národnosťou. S myšlienkami slovenského národného hnutia sa mohol už od detstva stretávať vďaka svojmu otcovi. Jozef Krajňák totiž na Učiteľskom ústave v Spišskej kapitule študoval v čase priaznivom slovenským národným snahám, keď sa z generálneho seminára v Prešporke (Bratislave) vracali do farností v rodnom kraji novokňazi, viacerí z nich zároveň členovia Učeného slovenského tovarišstva, pochádzajúci zo Spiša. V prostredí západného Slovenska sa seminaristi zoznamovali s bernolákovskou slovenčinou, ktorú ďalej používali a jej používanie presadzovali aj na východe dnešného Slovenska. Výrazne im v tomto smere pomáhali spišský biskup Michal, barón Brigido, spišský kanonik, prvý riaditeľ ústavu a autor najstaršej pedagogickej odbornej publikácie v bernolákovčine *Paedagogia Slowenská pre Triviálské školi Biskúpstva Spišského* Juraj Paleš i neskorší riaditeľ, pôvodcom Poliak Daniel Udránsky.⁸ Druhým dôležitým momentom z hľadiska národného uvedomenia Eduarda Krajňáka mohlo byť jeho štúdium na gymnáziu v Levoči. Niekoľko rokov pred Krajňákovým nástupom sa na ňom z hľadiska slovenského národného hnutia udiala pozitívna zmena. Relatívne krátko po revolučných rokoch 1848 – 1849 sa v monarchii uskutočnila reforma školstva, dôsledkom ktorej bol aj príchod českých profesorov na levočské gymnázium v roku 1851 a vyučovanie aj v materinskom jazyku. Zo slovenského jazyka (v skutočnosti českého) sa časom stal nielen vyučovaný predmet, ale popri nemčine aj jeden z vyučovacích jazykov. Azda najzaujímavejšou postavou v učiteľskom zbore bol učiteľ náboženstva Štefan Košťalik, jeden zo zakladateľov Matice slovenskej a jej aktívny pracovník na Spiši.⁹ Nemožno tiež zabudnúť ani na Krajňákovu členstvo v Spolku sv. Vojtecha, do ktorého vstúpil v roku 1885,¹⁰ a v ktorom musel prichádzať do styku s takými osobnosťami ako František Richard Osvald, Pavol Novák, Andrej Kubina, Martin Kollár, Ján Pöstényi či Andrej Hlinka.

Približne v tomto čase, presnejšie na konci 80. rokov 19. storočia, začal Krajňák prejavovať záujem o ekonomické otázky a sociálne problémy robotníctva. Aj keď sám pochádzal z agrárneho prostredia, od konca 60. rokov žil a pohyboval sa vo veľkých mestách, v ktorých sa stretával s touto kvantitatívne vzrastajúcou vrstvou spoločnosti a mohol vnímať ich životné podmienky. Bol presvedčený, že ak by sa v prvom rade vyriešili hospodárske problémy slovenského ľudu, vyriešil by sa k spokojnosti aj národnostný problém Slovákov v Uhorsku.¹¹ Ten, kto sa nevyznal v sociálnych pomeroch, nemohol rozumieť

⁸ BIZOŇOVÁ, Monika – OLEJNÍK, Vladimír. *Duchovné a kultúrne dedičstvo Spišskej Kapituly 2. Jezuitské gymnázium a učiteľský ústav*. Ružomberok: Verbum, 2019, s. 86 – 125.

⁹ DZURILLA, Lukáš. Slovenčina na katolíckom gymnáziu v Levoči v 50. rokoch 19. storočia. In *Z minulosti Spiša 14*. Levoča: Spišský dejepisný spolok, 2006, s. 113 – 134.

¹⁰ *Pamätná kniha Spolku sv. Adalberta (Vojtecha) vydaná k oslave knázkých drubotín Jeho Eminencie Jána Simora kardinála, prímasa uhorského, arcibiskupa ostrihomského atď. atď.* Viedeň: Tlačou Kongregácie Mechitharistov (V. Henricha), 1886, s. LXXI.

¹¹ Slovenská národná knižnica – Literárny archív v Martine (ďalej SNK-LA), fond (ďalej f.) Ľudovít Vladimír Rizner, sign. M 89 B 26. List Eduarda Krajňáka Ľudovítovi V. Riznerovi z 27. 12. 1889.

ani politike. Podľa neho príčinou biedy vo svete nebola politika, ale práve hospodárske pomery.¹² Socializmus považoval za rozhodujúci faktor politického vývoja v Európe. Nazdával sa, že je otázkou času, kedy socialistické idey prevýšia idey nacionalistické.¹³ Ako bolo spomenuté, pre kresťanský socializmus bola silnou konkurenciou sociálna demokracia. Aj preto Krajňák povzbudzoval slovenských politikov (napríklad Pavla Blaha) a kňazov (Františka Jehličku), aby svojimi článkami v novinách a časopisoch zamedzovali prenikaniu myšlienok sociálnej demokracie medzi robotníkov. Sám sa v tomto smere snažil prekladmi prejavov z katolíckeho zjazdu vo Viedni rozširovať jeho idey.¹⁴ V tejto súvislosti je zaujímavé, že Krajňakov dobrý priateľ, farár v Hnilci, historik a etnograf Štefan Mišík vyzýval, aby sa v záujme slovenského ľudu a kňazstva proti svojvôli maďarských biskupov spojili kresťanské sily so sociálnymi demokratmi a dokonca, aby aj vo voľbách do uhorského snemu slovenskí katolíci volili sociálno-demokratického kandidáta.¹⁵ V niektorých prípadoch aj sám Krajňák uznával, že sociálni demokrati a ich noviny sú jedinými, ktoré mali odvahu kritizovať nehanebnosti a násilnosti Maďarov.¹⁶ Tak tomu bolo napríklad v liste po tragických udalostiach v Černej v roku 1907, keď ako jeden z prvých zo Slovenska a jediný zo slovenského katolíckeho tábora adresoval Krajňák slová vďaka nórskemu obrancovi Slovákov Bjørnstjernovi Bjørnsonovi. Zároveň však naďalej považoval sociálnych demokratov za nebezpečenstvo.¹⁷ Toto jeho stanovisko môžeme považovať za výčitky smerované do vlastného tábora. Riešenie videl v založení „silného“ katolíckeho politického (kresťansko-socialistického) denníka, na vytvorení ktorého mal eminentný záujem aj Andrej Hlinka.¹⁸ Eduard Krajňák chcel už v roku 1910 založiť slovenskú kresťansko-socialistickú stranu, ktorá by prevzala program Kresťansko-socialistickej strany Uhorska, ale v národnostnom ohľade by mala jasné slovenské smerovanie.¹⁹ Celouhorská Ľudová strana síce proklamovala myšlienku harmonického spolunažívania všetkých spoločenských skupín i národov, ale politická prax tomu nenasvedčovala.²⁰ Záväzok rešpektovať práva nemaďarských národov predstavoval pre ňu skôr taktické gesto, zamerané na získanie voličských hlasov, než skutočný politický úmysel.²¹

¹² SNK-LA, f. Ľudovít Vladimír Rizner, sign. M 89 B 26. List Eduarda Krajňáka Ľudovítovi V. Riznerovi z 27. 2. 1892.

¹³ SNK-LA, f. Ľudovít Vladimír Rizner, sign. M 89 B 26. List Eduarda Krajňáka Ľudovítovi V. Riznerovi z 28. 12. 1891.

¹⁴ Slovenský národný archív v Bratislave (ďalej SNA), f. Pavol Blaho, šk. 8, inv. č. 378. List Eduarda Krajňáka Pavlovi Blahovi z 1. 4. 1906.

¹⁵ Centrum spirituality Východ – Západ Michala Lacka v Košiciach (ďalej CSVZML), f. Eduard Krajňák, šk. 1, inv. č. 22. List Štefana Mišíka Eduardovi Krajňákovi z 24. 4. 1906.

¹⁶ SNK-LA, f. Ľudovít Vladimír Rizner, sign. M 89 B 26. List Eduarda Krajňáka Ľudovítovi V. Riznerovi, nedatovaný (okolo roku 1890).

¹⁷ Nasjonalbiblioteket v Oslo, f. Bjørnstjerne Bjørnson, Brevs.BB2. List Eduarda Krajňáka Bjørnstjernovi Bjørnsonovi z 29. 10. 1907.

¹⁸ SNK-LA, I. Starý fond A – Korešpondencia, sig. A 767. List Eduarda Krajňáka neznámemu adresátovi z 22. 5. 1909 (v inventári fondu sa ako adresátka listu chybné uvádza Elena Maróthy-Šoltésová).

¹⁹ SNA, f. Andrej Hlinka, šk. 34, inv. č. 1617. List Eduarda Krajňáka Andrejovi Hlinkovi z 27. 3. 1910.

²⁰ KATUNINEC, Milan. Slovenské kresťanské odborové hnutie v sociálnom dialógu a konfrontácii. In *Forum Historiae*, 2015, roč. 9, č. 2, s. 71.

²¹ LETZ, Róbert. Hlinkova slovenská Ľudová strana. Pokus o syntetický pohľad. In LETZ, Róbert – MULÍK, Peter – BARTLOVÁ, Alena (eds.). *Slovenská ľudová strana v dejinách 1905 – 1945*. Martin: Matica slovenská, 2006, s. 15.

Neprehľadná situácia, ktorá nastala po prevrate v roku 1918 a po skončení vojny, sa týkala aj kresťanských socialistov na Slovensku. Predseda tejto strany v Bratislave gróf Ferdinand Billot sa v januári 1919 sťažoval bratislavskému županovi, že zástupcovia strany ani Kresťansko-sociálnej slovenskej rady neboli prizvaní na rokovania o príprave prijatia československého ministerstva.²² Slovenskú časť rady, ktorá vznikla 3. januára 1919, spoluzakladal a ako predseda viedol Eduard Krajňák, predsedom nemeckej časti bol Ferdinand Billot, predsedom maďarskej časti Dezider Nagy a jej správcom na území celého Slovenska bol Peter Haverla.²³ Rada tiež iniciovala vznik kresťanských odborov²⁴ a postupne sa pretvorila na Kresťansko-sociálnu krajiniskú organizáciu.²⁵ Krajňák na začiatku roka 1919 viedol delegáciu rady k ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska Vavrovi Šrobárovi.²⁶ Šrobár o rok neskôr obvinil kresťanských socialistov zo štvania proti novej republike, na čo predstavení strany zareagovali protestom v podobe otvoreného listu.²⁷ Na prelome rokov 1919 – 1920 bol Krajňák stále ešte predsedom krajiniského Zväzu kresťansko-sociálnych spolkov, združení a odborových organizácií.²⁸ Na jar 1920 sa v Československu schyľovalo k prvým slobodným voľbám, do ktorých chceli ísť slovenskí kresťanskí socialisti pôvodne na jednej volebnej listine spolu s Ľudovou stranou podľa želania Andreja Hlinku. Kresťansko-sociálne organizácie vo výkonnom výbore Ľudovej strany reprezentoval Peter Haverla. Keďže však v záujme časti kresťanských socialistov bolo združovať všetky národnosti v republike, vtedajší predseda Ľudovej strany Jozef Buday spoločnú kandidátku považoval za neprijateľnú. Situáciu mala vyriešiť vzájomná porada oboch strán vo februári, konajúca sa v Bratislave, no k zhode nedošlo a do volebného boja išli kresťanskí socialisti v niekoľkých volebných okresoch samostatne.²⁹ Podľa periodika kresťanských socialistov Kresťanský robotník kandidovali za vlastnú stranu do poslaneckej snemovne Peter Haverla a do senátu Eduard Krajňák, obaja v novozámockom okrese (XI. volebný kraj).³⁰ Iné periodiká však Krajňáka označovali za kandidáta Československej/Slovenskej Ľudovej strany (SPS), za ktorú išiel do volieb z 3. miesta. Okrem neho boli na kandidátke nitriansky kanonik Demeter Ďurčanský, inžinier z Bratislavy

²² BANDOJEVÁ, Margita et al. *Od Uhorského kráľovstva k Československej republike. Dokumenty z fondov slovenských regionálnych archívov k udalostiam v rokoch 1918 – 1919*. Bratislava, Košice: Štátny archív v Bratislave v spolupráci so Štátnym archívom v Košiciach, 2018, s. 212 – 213.

²³ Radujme sa! Veselme sa! In *Kresťanský robotník*, 1920, roč. 2, č. 5, s. 1 a Otvorený list. In *Kresťanský robotník*, 1920, roč. 2, č. 2, s. 1.

²⁴ PLEVA, Ján – TICHÝ, Miloš. *Kresťanské odbory na Slovensku*. Bratislava: Práca, 1967, s. 25.

²⁵ KATUNINEC, Milan. *Kresťanské robotnícke a odborové hnutie na Slovensku*, s. 42.

²⁶ Stalo sa tak pravdepodobne v januári alebo vo februári 1919. SNK-LA, f. Vavro Šrobár, sign. 173 R 14.

²⁷ Otvorený list. In *Kresťanský robotník*, 1920, roč. 2, č. 2, s. 1.

²⁸ Stanovy krajiniského Sväzu kresťansko sociálnych spolkov, sdružení a odborových organizácií. In *Kresťanský robotník*, 1920, roč. 2, č. 10, s. 4. Úradný názov krajiniského zväzu bol Krajiniské ústredie kresťansko-sociálnych strán, odborových organizácií a mládežníckych spolkov na Slovensku. Stanovy krajiniského Sväzu kresťansko sociálnych spolkov, sdružení a odborových organizácií. In *Kresťanský robotník*, 1920, roč. 2, č. 6, s. 4.

²⁹ V úvode textu časopis Kresťanský robotník informuje o piatich volebných okresoch, ale vymenúva iba tri: košický, prešovský a novozámocký (podľa nejasného textu článku by mohol byť ešte štvrtý okres – turčiansky). Volebné chýry. In *Kresťanský robotník*, 1920, roč. 2, č. 12, s. 1.

³⁰ Volebné chýry. In *Kresťanský robotník*, 1920, roč. 2, č. 12, s. 2.

Vítus Slezák, richtár obce Radava Adolf Melíšek a roľník z Viničného František Krasňanský.³¹ Voľby sa konali 25. apríla 1920. V ten istý deň Krajňák písal Andrejovi Hlinkovi: „Ostala mi nádej: dostať sa do senátu – a tu Juriga kandidoval na druhé miesto ing. Slezáka, mňa za ním. Aké zásluhy majú Slezákovci? Teda, keď som vykrvácal v boji, zanechám rodinu – 2 dcéry – v dlhoch, lebo dlho nevydržím denne 6 – 8 hodín – v minulý piatok 10 hodín, pri tom musím články písať pre mesačník, ktorý začne vydávať správca Spolku sv. Vojtecha a preklady pre súkromné osoby!“³² Eduard Krajňák vo voľbách neuspel a v Klube senátorov za SLS boli nakoniec zvolení šiesti poslanci: gymnaziálny profesor zo Žiliny Ján Kovalík, pedagóg pôvodom z Moravy Jozef Barinka, statkár Juraj Ďurčanský (otec známeho politika HSLS Ferdinanda Ďurčanského), lesný inžinier Július Klimko, syn významného predstaviteľa slovenského národného hnutia a matičiara Pavla Mudroňa advokát Ján Mudroň a obchodník Teodor Walló zo Zvolena.³³

Po voľbách nemáme správy o Krajňákovi týkajúce sa jeho politického pôsobenia. Hlavní aktéri kresťansko-socialistického hnutia na Slovensku, medzi ktorých patrili vodca slovenských kresťanských odborárov Rudolf Čavojský³⁴ či historik Ján Mora, ho vo svojich pamätiach vôbec nespomínajú.³⁵ Rovnako v politických periodikách niet o Krajňákovi zmienky, jeho meno nenájdeme ani v časopisoch kresťanských socialistov. Iba špekuláciou ostáva, ku ktorej z kresťansko-socialistických strán by sa pridala Eduard Krajňák. Naďalej totiž existovala Krajňáková kresťansko-socialistická strana, na celoštátnej úrovni združujúca Maďarov, Nemcov i časť Slovákov, na čele s Eugenom (Jenő) Lelleyom s ústredným tlačovým orgánom s príznačným názvom Kresťanský socialista.³⁶ Do volieb v roku 1920 išla ako Maďarsko-nemecká kresťansko-socialistická strana.³⁷ Voči nim ako voči maďarónom sa ostro vymedzovali čisto slovenskí kresťanskí socialisti s novinami Slovenský kresťanský socialista, ktoré mali podtitul Orgán Všeodborového združenia slovenských kresťanských socialistov zorganizovaných v Slovenskej ľudovej strane.³⁸

Eduard Krajňák ostal z volebných výsledkov sklamaný a stiahol sa z politického i verejného života. Napriek tomu sa jeho meno objavilo v sekundárnom prameni (dobovej tlači zo 40. rokov). Bol v ňom označený ako okresný predseda SLS Bratislava – mesto

³¹ Kandidáti slovenskej ľudovej strany do snemovne / Do senátu: In *Slovák*, 1920, roč. 2, č. 64 (14) (1. 4. 1920), s. 4; Kandidáti slovenskej ľudovej strany do snemovne / Do senátu: In *Slovák*, 1920, roč. 2, č. 65 (15) (8. 4. 1920), s. 3; K voľbám do senátu. In *Slovenský východ*, 1920, roč. 2, č. 92 (22. 4. 1920), s. 2.

³² SNA, f. Andrej Hlinka, šk. 34, inv. č. 1617. List Eduarda Krajňáka Andrejovi Hlinkovi z 25. 4. 1920.

³³ NASKE, Miloslav – PENÍŽEK, Josef. *Národní sborník dění republiky Československé: poslanecká sněmovna*. Jičín: Šmejck a spol, 1924, s. 61.

³⁴ ČAVOJSKÝ, Rudo. *Spomienky kresťanského odborára*. Bratislava: Lúč, 1996.

³⁵ MORA, Ján. Boj a práca slovenských kresťanských robotníkov. In ČAVOJSKÝ, Rudolf (ed.). *Slovenské kresťanské odbory včera a dnes*. Bratislava: Lúč, 2001, s. 17 – 66.

³⁶ Od decembra 1920 do polovice januára 1921 (prvé dve čísla nového ročníka) mal názov Slovenský kresťanský socialista, na čo s rozhorčením reagoval aj žilinský rovnomenný časopis.

³⁷ ZELENÁK, Peter. Krajňáková kresťansko-socialistická strana. In LIPTÁK, Ľubomír (ed.). *Politické strany na Slovensku*, s. 150.

³⁸ Už vyšiel! Ten náš “Slovenský kresťanský socialista”. Už vyšiel!!! In *Slovenský kresťanský socialista (Žilinský)*, 1921, roč. 1, č. 1, s. 1.

v rokoch 1919 – 1921.³⁹ Po jari 1920 však napísal sotva päť listov a publikoval už iba jeden príspevok.⁴⁰

Publicista

Pri pohľade na rekonštrukciu bibliografickej činnosti Eduarda Krajňáka môžeme pozorovať, že do časopisov začal vo väčšom počte prispievať až ako dôchodca po roku 1907. To si môžeme vysvetľovať jednak ako možnosť prilepšiť si k dôchodku, ale aj ako začiatok serióznejšej politickej práce. Katolícky ladené príspevky pred rokom 1907 publikoval iba sporadicky a šlo najmä o anotácie alebo prehľady literárnej tvorby v slovanských krajinách, uverejňované v maďarskom časopise *Katolikus Szemle*.⁴¹ Pod pseudonymom E. Kuna mu vyšlo niekoľko článkov v *Katolíckom kalendári*, ktorý vydával krajanský spolok *Jednota*, založený v Spojených štátoch amerických.⁴² Jeho prvým príspevkom, v ktorom sa dotkol aj témy sociálnych otázok robotníctva, je článok v mesačníku *Slovenský obzor* s názvom *Peňažníctvo a mzda robotnícka*. V rozmedzí rokov 1908 – 1909 napísal takmer 30 článkov pre kresťansko-socialistický dvojtyždenník *Naše noviny*,⁴³ vychádzajúci v Banskej Bystrici, redigovaný už spomínaným Arnoldom Bobokom. Kresťansko-sociálne strany na prelome 19. a 20. storočia spojili sociálny katolicizmus s výrazným antisemitizmom, ktorý najvýraznejšie reprezentoval dlhoročný viedenský starosta Karl Lueger (1844 – 1910) a jeho diskriminačná politika voči Židom vo Viedni.⁴⁴ Tento postoj, šírený aj kňazmi mimo hlavného mesta, rozšíril negatívne stereotypy o Židoch a zároveň podkopal dôveryhodnosť kresťansko-sociálneho hnutia. Z článkov, ktoré Krajňák v *Našich novinách* uverejnil pod pseudonymom *Spíšiak* alebo autorskou značkou *E. K.*, je vyše 50 % protižidovských. *Naše noviny* boli antisemitizmom až posadnuté a ťažko by sme našli aspoň jedno ich vydanie, v ktorom by nebol uverejnený ani jeden nenávistný článok proti Židom. Krajňák väčšinu svojich článkov preberal zo zahraničnej tlače a niekedy k nim pridal aj vlastný stručný komentár. Hneď v prvom svojom príspevku v spomínanom periodiku informoval o súťaži viedenského denníka *Reichspost* o najlepšiu odpoveď na otázku: Koho čitatelia považujú za najväčšieho nepriateľa ľudu? Podľa očakávania najviac z nich znepokojovala zlá, úplatná a nesvedomitá židovsko-liberálna tlač, pretože rozširovala úžeru, nemravnosť a slobodomyselnosť, podporovala nehanebné konanie, zločinné jednanie a bojovala proti duševnému, mravnému a hospodárskemu obrodeniu kresťanov. V článku sa vyskytol aj v protiliberalnej tlači zrejme často citovaný verejný prejav britského

³⁹ Župné a okresné organizácie HSES a ich predsedovia. In *Slovák*, 1943, roč. 25, č. 290, s. 12.

⁴⁰ KRAJŇÁK, Eduard. *Historia Bratislavy*. In KLÍMA, Stanislav (ed.). *Slovenská zem*. Košice: Julius Kustra, 1921, s. 185 – 188.

⁴¹ Pozri napríklad KRAJNYÁK, Ede. *Szláv szemle*. In *Katolikus Szemle*, roč. 13, 1899, č. 3, s. 498 – 505; KRAJNYÁK, Ede. *Szláv szemle*. In *Katolikus Szemle*, roč. 14, 1900, č. 1, s. 57 – 62; KRAJNYÁK, Ede. *Szláv szemle*. In *Katolikus Szemle*, roč. 15, 1901, č. 1, s. 85 – 89.

⁴² KUNA, E. *Ústřední Matice školská*. In *Jednota. Katolícky kalendár na obyčajný rok 1903*, 1903, roč. 8, s. 108 – 109; KUNA, E. *Prešporok*. In *Jednota. Katolícky kalendár na obyčajný rok 1903*, 1903, roč. 8, s. 120 – 125; KUNA, E. *Rozhľad po katolíckych misiách*. In *Jednota. Katolícky kalendár na obyčajný rok 1903*, 1903, roč. 8, s. 126 – 127.

⁴³ *Naše noviny* mali podtitul *Úradný politický časopis pre kresťanských socialistov*.

⁴⁴ ŠTOFANÍK, Jakub. *Kresťansko-sociálne myslenie a prax na Slovensku (1891 – 1945)*. In DUDEKOVÁ KOVÁČOVÁ, Gabriela et al. *Od almužny k nároku. Vizie a prax sociálnej politiky na Slovensku a v českých krajinách 19. a 20. storočia*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2024, s. 152.

finančníka, bankára, aktivistu, filantropa a šerifa Londýna Mosesa Montefioreho (1784 – 1885), v rámci ktorého údajne vyhlásil: „Zmocníme sa svetovej tlače!“⁴⁵ V ruských novinách Moskovskije vedomosti bratislavského učiteľa na dôchodku zaujala obrana Karla Luegera, ktorý ako ochranca „kresťansko-árijskej kultúry úspešne bojoval proti židovskej tlači a semitskému pôžitkárstvu“.⁴⁶ Mimoriadnym schopnostiam Luegera „vyslobodiť kresťanské obyvateľstvo z moci židovského veľkapitálu a zo zhubných bludných učení židovského socializmu v Rakúsku“, teda v krajine, v ktorej v porovnaní s inými najväčšími panoval židovský veľkokapitál, venoval priestor aj Krajňákovi citovaný nomenovaný anglický denník.⁴⁷ Krajňák sa obával a varoval pred odlivom veriacich z radov katolíckej cirkvi tak, ako sa to podľa viedenského denníka Neue Freie Presse udialo vo Francúzsku, kde sa síce stavali kostoly, kláštory, školy a ústavy, ale zanedbala sa úloha katolíckej tlače, ktorá prehrala súboj s liberálno-židovskými novinami.⁴⁸

K publikačným aktivitám Eduarda Krajňáka je potrebné prirátat' aj jeho preklady, zvlášť ak ide o témy duchovné, alebo tie, ktoré sa týkajú kresťanského socializmu. Na stránkach časopisu Sv. Adalbert (Vojtech) od roku 1910⁴⁹ a potom aj v Buditeľovi katolíckeho ľudu⁵⁰ bol v redakčných oznamoch inzerovaný preklad knihy Jána Nagy *Čo sľubuje a čo dáva sociálna demokracia*,⁵¹ vydaný v Budapešti Spolkom sv. Štefana. Knihu preložil (v dobovom jazyku „poslovenčil“) E. Spišiak, čo bol jeden z Krajňákových pseudonymov. Veľkou zaujímavosťou tohto prekladu je, že v žiadnej z knižníc nie je o nej žiadny bibliografický záznam. Pritom kniha musela byť vydaná, pretože sa spomína v literatúre beletristického charakteru. Ide opäť o preklad, tentoraz budúci minister školstva Jozef Sivák preložil knihu jágerského pomocného biskupa Endreho Kristona, ktorá mala v slovenčine názov *Dvaja bratia Sivoňovci*.⁵² Predpokladáme, že v pôvodnom maďarskom znení kniha cituje prácu Jána Nagy, ale Sivák v slovenskom jazyku už spomenul Krajňákov preklad, ktorý musel poznať. Kriston použil Nagyovu knihu ako príklad dobrej poučnej knihy, ktorá jednoduchým spôsobom vysvetlí aj obyčajnému človeku, aké nebezpečenstvo predstavuje sociálna demokracia a ako oponovať jej myšlienkam.

Administrátor katolíckych ľudových časopisov

Pri skúmaní publicistických a redaktorských aktivít Eduarda Krajňáka sa do popredia dostáva predovšetkým jeho podiel na vzniku a vydávaní časopisu Sv. Adalbert (Vojtech). Už samotný názov periodika bol neobvyklý, kombinoval latinskú podobu mena svätca s jeho slovenským variantom, čo odrážalo aj dlhšie spory o používanie slovanského mena „Vojtech“ v cirkevných a spolkových kruhoch. Časopis síce niesol rovnaké označenie ako

⁴⁵ SPIŠIAK. Koho držíte za najväčšieho nepriateľa ľudu? In *Naše noviny*, roč. 2, č. 16, s. 2 – 3.

⁴⁶ E. K. Veľký význam kresťansko-sociálneho pohybu v Rakúsku. In *Naše noviny*, roč. 2, č. 16, s. 5.

⁴⁷ SPIŠIAK. Anglický hlas o kresťanskosocialnej stránke. In *Naše noviny*, roč. 2, č. 51, s. 1 – 2.

⁴⁸ E. K. Protikresťanská tlač to vykonala. In *Naše noviny*, roč. 2, č. 16, s. 5.

⁴⁹ *Sv. Adalbert (Vojtech)*, 1910, roč. 2, č. 3, s. 24.

⁵⁰ Odporúčanie kníh a časopisov. In *Buditeľ katolíckeho ľudu*, 1915, roč. 1, č. 1, s. 11.

⁵¹ V origináli NAGY, János. *Mit igér és mit ad a szocialdemokracia*. Budapešť: Szent-István-Társulat, 1903.

⁵² KRISTON, Andrej. *Dvaja bratia Sivoňovci*. B. m: b. v., b. r. Zmienka o preklade Eduarda Spišiaka je na strane 25. V origináli KRISTON, Endre. *A két Daru testvér*. Eger: Érseki Liceum Nyomda, 1911.

známy Spolok sv. Vojtecha, no nebol jeho oficiálnym orgánom, pretože vznikol z iných podnetov a vďaka spolupráci s pražským benediktínskym kláštorom v Emauzoch, kde pôsobil opát Alban Schachleiter. Krajňákovo záujem o vydávanie časopisu zapadal do širšieho stredoeurópskeho kontextu. V Prahe existoval český mesačník Svätý Vojtěch, ktorý bol orgánom českého oddelenia Spolku sv. Bonifáca – medzinárodného katolíckeho hnutia podporujúceho veriacich v protestantskom prostredí. Schachleiter sa inšpiroval týmto modelom a Krajňák mu sprostredkoval kontakty so slovenským cirkevným prostredím. Zámer vydávať slovenský katolícky mesačník sa začal konkretizovať v rokoch 1906 – 1907, keď sa o podpore časopisu rokovalo aj na biskupskej konferencii. Projekt sa však od začiatku boril s finančnými i organizačnými ťažkosťami. Prvé číslo slovenského Sv. Adalberta (Vojtecha) vyšlo vo februári 1909. Obsahovo sledoval Krajňákovu koncepciu: prinášal apologetické články, katechetické poučenia, texty o stave Cirkvi doma i v zahraničí, misijné správy, charitatívne aktivity, ale aj príspevky určené deťom či krátke rozprávky. Súčasťou boli ohlasy čitateľov a drobné vtipy. Časopis sa predával za 4 haliere, ročné predplatné stálo 75 halierov, pričom výnos mal byť použitý na podporu chudobných slovenských kostolov. Ambície opáta Schachleitiera boli veľké, plánoval náklad až 50 000 výtlačkov. Realita však rýchlo ukázala obmedzenosť slovenského čitateľského prostredia. Už v prvom ročníku náklad klesol na 7000 kusov a keď administráciu prevzal Krajňák, tlačilo sa 5 200 výtlačkov. Hlavnými problémami boli neplatiaci odberatelia, nedostatok kvalitných redaktorov a nestabilné financovanie. Zatiaľ čo niektorí kňazi a intelektuáli prejavili záujem spolupracovať, viacerí, ako napríklad Pavol Jantausch či František Jehlička, nakoniec ponuky neprijali, alebo sa zapájali len sporadicky. Redakciu nakoniec viedol Jozef Buday, no Krajňák s jeho prácou nebol spokojný a obával sa dokonca spolitizovania mesačníka. Administráciu viedol najskôr kapucín Kazimír Hasák, potom Pavol Juraši a od roku 1910 samotný Krajňák zo svojho bytu v Bratislave. Neistota sa prejavila aj pri výbere tlačiarní. Po pokusoch v Budapešti a Košiciach sa napokon časopis tlačil v Bratislave, kde sa do procesu zapojila Katolícka literárna spoločnosť. Od roku 1910 sa vydavateľstvo osamostatnilo a Krajňák spolu s tromi kňazmi založil Katolícke literárne družstvo, aby časopis udržal pri živote. Ani to však neodstránilo dlhodobé finančné ťažkosti. Často museli zasahovať vysokí cirkevní hodnostári, napríklad ostrihomský arcibiskup Klaudius František Vasari či spišský biskup Alexander Párvy, ktorí jednorazovo poskytli stovky korún na preklopenie dlhov. Medzi prispievateľmi nachádzame približne dvadsiatku autorov, ktorí používali rozličné pseudonymy. Okrem Jantauscha či Jandu prispieval aj sám Krajňák. Ich texty pokrývali témy slovanskej vzájomnosti, cirkevných slávností či kritiky sociálnej demokracie. Jediným autorom, ktorý sa podpísal plným menom, bol košický biskup Augustín Fischer-Colbrie. Časopis Sv. Adalbert (Vojtech) vyšiel pod týmto názvom naposledy v auguste 1914,⁵³ čo mohlo súvisieť s vypuknutím svetového vojnového konfliktu, avšak jeho kontinuita bola prerušená len na šesť mesiacov. Počas nich sa situácia skonsolidovala natoľko, že časopis pokračoval už pod novým názvom Buditeľ katolíckeho ľudu. Hneď v úvodných slovách prvého čísla redakcia vysvetľuje dôvody, ktoré viedli k zmene názvu. Podľa nepodpísaného autora textu úvodníka,

⁵³ RÍMSKY, Marek. Časopis Sv. Adalbert (Vojtech). In *Knižnica*, 2021, roč. 22, č. 1, s. 66 – 74.

ktorým s najväčšou pravdepodobnosťou bol samotný Eduard Krajňák, bola hlavným dôvodom zhoda názvov s trnavským Spolkom sv. Vojtecha, ktorá viedla k mnohým nedorozumeniam čitateľov, ktorí neraz posielali peniaze alebo inú poštu pôvodne adresovanú spolku, ale doručení administrácii časopisu v Bratislave a naopak. Slovo buditel' v novom názve malo symbolicky prebúdzat' ľud „z náboženskej liene,⁵⁴ ľahostajnosti a spánku k čulému životu kresťanskej pravdy, spravodlivosti a lásky, budiť v ňom túžbu po zdokonaľovaní samých seba...“⁵⁵ Prvú stranu časopisu, ktorý nemal obálku, ale v hornej polovici ho tvorila grafika, navrhol a výtvarne spracoval český maliar Jan Köhler (1873 – 1941),⁵⁶ známy ako autor mnohých diel s cirkevnými motívmi.⁵⁷ Na rozdiel od svojho predchodcu, nový mesačník Buditel' katolíckeho ľudu po celý čas existencie redigoval Eduard Krajňák, ktorý zároveň viedol aj administráciu. Vnútorňa štruktúra oboch časopisov sa od seba príliš nelíšila, obsah 12-stranového periodika tvorili poučné články, príbehy, krátke poviedky, prehľad o dianí v katolíckom svete a misiách, články s osvetovou, zdravotníckou a protialkoholickou tematikou a priestor mala i zábava v podobe vtipov, rébusov, tajničiek a krížoviek. Keďže časopis vychádzal vo vojnových rokoch, takmer v každé číslo časopisu informovalo o situácii na frontoch. Okrem redakčných článkov do časopisu prispievali autori, ktorých bol v porovnaní so Sv. Adalbertom viditeľne menší počet a takisto sa skrývali za pseudonymami, z ktorých sa viacero nenachádza ani v slovníkoch pseudonymov.⁵⁸ Patrili k nim Alexander, Bogoljub, Dr., K-nyi, Mariánsky ctiteľ, či Tvoj otec. Pod skratkou „S“ sa mohol ukrývať František Jehlička, Franko V. Sasinek, Ján Smetanay alebo Ján Straka. Jediným rozpoznateľným autorom bol Ferdinand Dúbravský, používajúci pseudonymy F. D...ský, Strýčko F., Str. Frd. a St. F. Martinov. Časopis sa v priebehu piatich ročníkov tlačil v štyroch tlačiarňach, do 11. čísla prvého ročníka u Jozefa Teslíka v Skalici, ktorého po zvyšok a celý nasledujúci ročník nahradil Bohuslav Rappek v Holíči. Tlač tretieho ročníka prevzal Leo, účastinná spoločnosť v Ružomberku a od roku 1918 do konca časopis tlačila kníhtlačiareň Bonifatio v Prahe. Aj vzhľadom na prebiehajúcu vojnu, jednotlivé čísla mesačníka vychádzali veľmi nepravidelne a niekedy sa spájali aj tri čísla do jedného. Zlomová bola jeseň v roku 1918 a vznik Československa. Tento moment sa viditeľne prejavil aj na diskontinuite vydaní Buditel'a, a to najmä v nasledujúcom roku. Piaty ročník začal trojčíslo 1 – 3, ktoré vyšlo až v júli 1919, v marci 1919 vyšlo spätne 12. číslo štvrtého ročníka, ktoré pôvodne malo vyjsť v decembri 1918. V decembri 1919 vyšli dve trojčísla 7 – 9 a 10 – 12, čo boli zároveň posledné vydania časopisu.

Biobibliografický výskum Eduarda Krajňáka prekvapivo v Buditel'ovi odhalil publikovanie dlho hľadaného prekladu textu pôvodne španielskej knihy *El católico de acción* (Katolíck činom) z roku 1905, autorom ktorej bol jezuita Gabriel Palau. Preklad sa hľadal

⁵⁴ Slovo lieň je zastaraný knižný, alebo básnický výraz pre lenivosť.

⁵⁵ K našim čitateľom. In *Buditel' katolíckeho ľudu*, 1915, roč. 1, č. 1, s. 1.

⁵⁶ CSVZML, f. Eduard Krajňák, inv. č. 20, šk. č. 1. Listy Jana Köhlera Eduardovi Krajňákovi z 5. a 13. 12. 1914.

⁵⁷ Köhler, Jano. In TOMAN, Prokop – TOMAN, Prokop H. *Nový slovník československých výtvarných umělců 1*. Praha: Ivo Železný, 1947, s. 513.

⁵⁸ HANAKOVIČ, Štefan (ed.). *Slovník pseudonymov slovenských spisovateľov*. Martin: Matica slovenská, 1961; ORMIS, Ján V. *Slovník slovenských pseudonymov*. Martin: Slovenská národná knižnica, 1944.

v krajaňských periodikách v Spojených štátoch amerických, pretože sám Krajaňák vo svojich poznámkach uviedol, že jeho text vyšiel pod názvom *Činný katolíek* v meste Middletown v roku 1923.⁵⁹ Toto mesto bolo sídlom spolku Prvá katolícka slovenská jednota, ktorý vydával *Katolícky kalendár Jednota*, preto sa možno domnievať, že preklad vyšiel v ňom. Krajaňák ako znalec viacerých slovanských jazykov však využil chorvátske vydanie (*Katolíek na djelu*) neskoršieho sarajevského arcibiskupa Ivana Šarića z roku 1916.⁶⁰ Texty prekladu však vychádzali aj na Slovensku, a to v Duchovnom pastierovi i v Buditeľovi. Kým v prvom menovanom periodiku vyšli iba náhodné úryvky *Činného katolíka* pod pseudonymami S a Salesius, ktoré patrili Františkovi Jehličkovi,⁶¹ v Buditeľovi sa pod ne nikto nepodpísal, no nesporne ich vo „svojom vlastnom časopise“ a systematicky od prvej kapitoly prekladaného diela v rokoch 1917 – 1919 publikoval Krajaňák.⁶² Pre úplnosť možno dodať, že knižka, prirovnávaná k spisu Tomáša Kempenského *Nasledovanie Krista*, bola v našich končinách veľmi populárna a je prirodzené, že dielo jezuitu aj v Československu prekladali jeho spolubratia. V českých krajinách vyšla vo viacerých vydaniach, prvýkrát v roku 1920 zásluhou Josefa Vraštila.⁶³ Od toho istého roku vychádzal jej preklad aj vo viacerých číslach na pokračovanie v časopise *Škola Božského Srdce Páně* pod názvom *Katolíek skutkem*.⁶⁴ Prvé slovenské vydanie pripravil Izidor Štefík v roku 1937.⁶⁵

Krajaňákova angažovanosť pri zakladaní a udržiavaní časopisov Sv. Adalbert a Buditeľ katolíckeho ľudu je dôkazom jeho zánietenia pre slovenské katolícke publikum. Napriek všetkým ťažkostiam sa mu podarilo na šesť rokov etablovať mesačník, ktorý zanechal stopu v dejinách slovenskej katolíckej publicistiky. Aj keď projekt nedosiahol pôvodné ambície, odhalil zložitosť cirkevných, finančných a národno-politických okolností začiatku 20. storočia a stal sa významnou kapitolou v Krajaňákovom živote i v dejinách slovenského katolíckeho novinárstva.

Záver

Kresťanský socializmus na Slovensku vznikol ako špecifická odpoveď na sociálne, národné a duchovné výzvy prelomu 19. a 20. storočia. Na rozdiel od liberálnych alebo marxistických konceptov sociálnej spravodlivosti sa opieral o katolícku sociálnu náuku a usiloval sa spojiť náboženské princípy s praktickým riešením sociálnych otázok. Osobnosť Eduarda Krajaňáka v tomto kontexte predstavuje dôležitý, hoci doteraz nedocenený článok vo vývine slovenského kresťanského socializmu. Jeho pedagogická a publicistická činnosť prispela k šíreniu ideí sociálnej solidarity, kresťanskej etiky a národnej spolupatričnosti, no

⁵⁹ CSVZML, f. Eduard Krajaňák, šk. 1, inv. č. 2. Súpis vlastných prác (nedatovaný).

⁶⁰ Archív Spolku sv. Vojtecha, f. Eduard Krajaňák, fasc. 86 E, č. 106. List Eduarda Krajaňáka Jánovi Pöstényimu z 29. 10. 1921.

⁶¹ Z novej asketiky. O prostriedkoch činnosti. In *Duchovný pastier*, 1917 – 1918, roč. 1, č. 2, s. 87 – 88 a č. 4, s. 204 – 205.

⁶² Účinný katolíek. In *Buditeľ katolíckeho ľudu*, 1917, roč. 3, č. 3, s. 19–20. Posledný úryvok – Kniha I., hlava 16 vyšla v *Buditeľ katolíckeho ľudu*, 1919, roč. 4, č. 12, s. 80 – 81.

⁶³ PALAU, Gabriel. *Katolíek činem*. Olomouc: Nákladem časopisu Našinec, 1920.

⁶⁴ PALAU, Gabriel. *Katolíek skutkem*. In *Škola Božského Srdce Páně*, 1920, roč. 54, č. 8, s. 167 – 168.

⁶⁵ PALAU, Gabriel. *Činný katolíek*. Ružomberok: Naše Noviny, 1937.

zároveň odhaľuje limity dobového myslenia, najmä v prijímaní antisemitických stereotypov charakteristických pre vtedajšie stredoeurópske kresťansko-sociálne prostredie. Krajňákova práca ukazuje, že slovenský kresťanský socializmus bol nielen ideovým, ale aj kultúrnym a identitotvorným fenoménom, ktorý prepojil sociálnu angažovanosť s katolíckou vierou a národným sebauvedomením. Výsledky výskumu tak dopĺňajú doterajšie poznanie o začiatkoch kresťansko-sociálneho hnutia a potvrdzujú jeho význam pri formovaní moderného spoločenského a politického myslenia na Slovensku.

BIBLIOGRAFIA

Pramene

- Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave
fond Eduard Krajňák
- Centrum spirituality Východ – Západ Michala Lacka v Košiciach
f. Eduard Krajňák
- Nasjonalbiblioteket v Oslo
f. Bjørnstjerne Bjørnson
- Slovenská národná knižnica – Literárny archív v Martine
I. Starý fond A – Korešpondencia
f. Ľudovít Vladimír Rizner
- Slovenské národné múzeum v Martine
f. Andrej Kmet'
- Slovenský národný archív v Bratislave
f. Pavol Blaho
f. Andrej Hlinka

Dobové periodiká

- Buditeľ katolíckeho ľudu, 1915 – 1919
- Duchovný pastier, 1917 – 1918
- Kresťanský robotník, 1919 – 1920
- Kresťanský socialista, 1920 – 1921
- Naše noviny, 1908 – 1909
- Slovák, 1920
- Slovenský kresťanský socialista, 1921 – 1923
- Slovenský východ, 1920
- Sv. Adalbert (Vojtech), 1909 – 1914

Literatúra

- BANDOĽOVÁ, Margita et al. *Od Uhorského kráľovstva k Československej republike. Dokumenty z fondov slovenských regionálnych archívov k udalostiam v rokoch 1918 – 1919*. Bratislava, Košice: Štátny archív v Bratislave v spolupráci so Štátnym archívom v Košiciach, 2018.

- BOKES, František. Príspevok k uhorskej školskej politike v rokoch 1848 – 1918 so zreteľom na Slovákov. In *Historický časopis*, 1955, roč. 3, č. 3, s. 361 – 409.
- ČAVOJSKÝ, Rudolf (ed.). *Slovenské kresťanské odbory včera a dnes*. Bratislava: Lúč, 2001.
- ČAVOJSKÝ, Rudo. *Spomienky kresťanského odborára*. Bratislava: Lúč, 1996.
- HANAKOVIČ, Štefan (ed.). *Slovník pseudonymov slovenských spisovateľov*. Martin: Matica slovenská, 1961.
- KATUNINEC, Milan. *Kresťanské robotnícke a odborové hnutie na Slovensku*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2006.
- KATUNINEC, Milan. Slovenské kresťanské odborové hnutie v sociálnom dialógu a konfrontácii. In *Forum Historiae*, 2015, roč. 9, č. 2, s. 69 – 89.
- LETZ, Róbert – MULÍK, Peter – BARTLOVÁ, Alena (eds.). *Slovenská ľudová strana v dejinách 1905 – 1945*. Martin: Matica slovenská, 2006.
- LIPTÁK, Ľubomír (ed.). *Politické strany na Slovensku 1860 – 1989*. Bratislava: Archa, 1992.
- MÍŠKOVIČ, Alojz. *Pamätník 110 ročnice založenia Rímsko-katolíckeho učiteľského ústavu v Spišskej Kapitule. 1819 – 1929*. Spišská Kapitula; Trnava: Rímsko-katolícky učiteľský ústav v Spišskej Kapitule; Spolok Sv. Vojtecha, 1931.
- NASKE, Miloslav – PENÍŽEK, Josef. *Národní sbromáždění republiky Československé: poslanecká sněmovna*. Jičín: Šmejč a spol., 1924.
- ORMIS, Ján V. *Slovník slovenských pseudonymov*. Martin: Slovenská národná knižnica, 1944.
- RÍMSKY, Marek. Časopis Sv. Adalbert (Vojtech). In *Knižnica*, 2021, roč. 22, č. 1, s. 66 – 74.
- RÍMSKY, Marek. Študentské roky Eduarda Krajňáka. In *Historicko-pedagogické fórum*, 2023, roč. 12, č. 1 – 2, s. 26 – 37.
- ŠTOFANÍK, Jakub. Kresťansko-sociálne myslenie a prax na Slovensku (1891 – 1945). In DUDEKOVÁ KOVÁČOVÁ, Gabriela et al. *Od almužny k nároku. Vízie a prax sociálnej politiky na Slovensku a v českých krajinách 19. a 20. storočia*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2024, s. 147 – 164.
- ŠTOFANÍK, Jakub. *Medzi križom a kladivom. Recepčia sociálneho myslenia v katolíckej cirkvi v prvej polovici 20. storočia*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2017.
- ŠTOFANÍK, Jakub. Sociálny katolicizmus a sekularizácia. In *Forum Historiae*, 2015, roč. 9, č. 1, s. 77 – 91.
- TOMAN, Prokop – TOMAN, Prokop H. *Nový slovník československých výtvarných umělců 1*. Praha: Ivo Železný, 1947.

Adresa autora:

PhDr. Marek Rímsky

Katedra histórie, Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach

Moyzesova 9, 040 01 Košice

e-mail: marek.rimsky@student.upjs.sk